

van het parallel, ofschoon antithetisch gericht verlopen van de heilsgeschiedenis en de onheilsgeschiedenis, dat zijn criterium en doel vindt in de komst van de Zoon des mensen, Jezus ²⁷.

Op zichzelf is dit resultaat voor een Formgeschichtler tot daar aan toe. Het merkwaardige is, dat Käsemann het voor de geschetste geschiedenisopvatting opnam. In haar liggen „die Anfänge christlicher Theologie”. En dat terwijl hij deze geschiedbeschouwing mythisch noemt ²⁸. Bovendien, zoals ze leefde in de Palestijnse gemeente van na Pasen, koesterde zij een onvervulde hoop, de hoop dat de Zoon des mensen zou terugkeren voordat het zendingswerk in Palestina was volbracht, Matth. 10, 23 ²⁹. Zij heeft echter een centraal motief, dat de christelijke theologie niet kan missen wil zij legitiem zijn ³⁰, het centrale motief van de hoop op de verschijning van de Zoon des mensen „als Hij zal plaats nemen op de troon van zijn heerlijkheid”, Matth. 25, 31. Het is, zo wordt vrijwel letterlijk gezegd, te goedkoop deze geschiedbeschouwing om haar mythisch karakter eenvoudigweg te willen uitwisselen tegen het moderne inzicht van de „Geschichtlichkeit” der existentie, welke de samenhang der geschiedenis oplost in een reeks min of meer los naast elkaar staande situaties, de toekomst van God reduceert tot de „Zukünftigkeit” van de mens, het heden primair verstaat vanuit de eis tot beslissing welke het ons stelt en het verleden beschouwt als een op zichzelf onbeduidende, althans niet al te belangrijke achtergrond van de beslissing die wij nemen zullen. Het heet zeer de vraag, in hoeverre een dergelijke ethische opvatting van de geschiedenis haar eschatologische karakter vermag te handhaven. Anderzijds hebben wij aan deze opvatting van de geschiedenis de evangeliën te danken. Eerst deze apocalyptiek maakte binnen het christendom historisch denken mogelijk. Voor haar heeft de wereld een duidelijk begin en een duidelijk einde. De geschiedenis verloopt onherhaalbaar in een bepaalde richting. Er zijn duidelijk te onderscheiden perioden. Het enkele gebeuren krijgt daardoor zijn vaste plaats, „seine Einmaligkeit und

²⁷ Idem, 175. Käsemanns grondgedachte sloeg aan; J. Moltmann, „Exegese und Eschatologie der Geschichte”, *Evang. Theol.* 22 (1962) 31—66; 51, roemt de „treffende Deutung”. Goppelt, a.a., 327: „Die Apokalyptik lieferte wichtige Interpretamente, um die Erscheinung Jesu und ihre Wirkung zu deuten. Sie bringt z. B. in das Urkerygma den Begriff ‚Auferstehung’ ein...”. U. Wilckens in een bespreking van A. Strobel, *Die apokalyptische Sendung Jesu in Theol. Literaturz.* 89 (1964) 670—672; 671: „So richtig und der Betonung wert es ist, dass Jesus nur unter dem religionsgeschichtlichen Horizont der jüdisch-apokalyptischen Tradition richtig beschrieben werden kann...”. Vgl. ook zijn recensie van H. Braun, *Gesammelte Studien*, aldaar 663—670.

²⁸ Käsemann, „Die Anfänge...”, 175.

²⁹ idem, 184.

³⁰ idem, 185.